

Devrim VURAL YILMAZ*

Uygulayıcıların Penceresinden Türk Üniversitelerinin Uluslararasılaşma Deneyimi

The Internationalization Experience of Turkish Universities from the Standpoint of Practitioners

ÖZET

Türkiye’de yükseköğretimde uluslararasılaşma son yıllarda önemli bir gündem maddesi haline gelmektedir. Nitekim Yükseköğretim Kurulu tarafından 2014 yılında hazırlanan vizyon belgesinde uluslararasılaşma Türk yükseköğretiminin yol haritasını çizen üç ana unsurdan biri olarak geniş yer bulmuştur¹. Bu vizyon kapsamında Türkiye’nin yükseköğretimde uluslararası bir aktör olma iddiasına sahip olduğu görülmektedir. Yükseköğretimde uluslararasılaşmaya ilişkin bu yaklaşımın başarılı olabilmesi için stratejik bir sürece dönüşmesi, bir kamu politikası olarak ele alınması gerekmektedir. Bu süreçte en önemli rol ise uluslararasılaşmanın temel aktörleri olan üniversitelere düşmektedir. Türk yükseköğretiminin küresel rekabet gücünü gerek köklü gerekse genç üniversitelerin vizyonları ve performansları belirleyecektir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’deki üniversitelerin uluslararasılaşma alanındaki vizyonları, stratejileri, hedef ve uygulamaları bağlamında genel bir resim çizmektir. Çalışmada 2014 yılı itibarıyla Türkiye’de bulunan üniversitelerin Uluslararası İlişkiler yöneticileri ile yapılan anket uygulamasının bulgularına yer verilmekte ve bulgular ışığında değerlendirme ve öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretimde Uluslararasılaşma, Türk Yükseköğretimi, Yükseköğretim Politikaları, Yükseköğretim Yönetimi

ABSTRACT

Internationalization has been one of the important issues on the agenda of The Turkish Higher Education system in recent years. Internationalization was defined as one of the three cornerstones of the roadmap of Turkish Higher Education by The Turkish Higher Education Council. As in line with this vision, Turkey attempts to be one of the international actors in higher education provision. In order to attain this goal, internationalization should be handled as a public policy with a strategic approach. In this context, universities play the most significant role as the main actors of the process and the global competitive position of Turkey will be determined by the performance of Turkish universities. The aim of this paper is to depict the vision, strategies, goals and practices of Turkish universities regarding the internationalization. To this end, the findings of a survey conducted with the managers of international offices at Turkish universities were exposed and evaluated.

* Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İnsan Kaynakları Bölümü.

¹ Gökhan Çetinsaya, *Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası*. <https://yolharitasi.yok.gov.tr>, 17.11.2025.

Keywords: Internationalization in Higher Education, Turkish Higher Education, Higher Education Policies, Higher Education Management.

Giriş

21. yüzyılda yaşanan gelişmeler tüm dünyada yükseköğretim paradigmasını değiştirmekte, yükseköğretimin sınır aşan niteliği değişim dinamiklerinin başını çekmektedir. Yükseköğretim, uluslararası ekonomi politiğin bir parçası olarak yeniden anlam kazanmakta, küresel bir sektör haline gelmektedir. Yükseköğretim uluslararası bir hizmet olarak değerlendirilmekte, ulusal sınırlar anlamını yitirmektedir. Kişilerin, programların ve kurumların hareketliliğini içeren sınır ötesi yükseköğretim sektörü hızla büyümektedir. Nitekim, 1990'lı yıllardan bu yana uluslararası öğrenci sayısı gözle görülür bir büyüme sergilemektedir. 1975 yılında tüm dünyada 1 milyonun altında olan uluslararası öğrenci sayısı, 2000 yılında 2,1 milyona ulaşmış, 2015 yılında 4,5 milyonu aşmıştır. Bu sayının 2025 yılında 7,2 milyona yükseleceği tahmin edilmektedir².

Öte yandan, iletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi, insanların ve düşüncelerin hareketliliğinin artması, kültürel kimliklerin benzeşmesi, öğretimin standartlaşması, küresel araştırma ağlarının hızla yayılması, eğitim hizmetlerinde küresel bir piyasanın sınırları gözetmeksizin gelişmesi ile birlikte ulus devlet ile yükseköğretim arasındaki bağ zayıflamaktadır. Küresel dinamiklerin etkisiyle yükseköğretim geleneksel “sosyal”, “kültürel”, “ulusal” alandan “ekonomik karar verme süreçlerine” ve “uluslararası” alana yönelmektedir³. Yükseköğretim hem bir kamu diplomasisi aracı olarak kullanılmakta, hem de küresel yükseköğretim pazarında pay alma yarışı hızlanmaktadır.

Bu kapsamda yükseköğretim sistemlerine uluslararası boyut kazandırarak küresel rekabet gücünü arttırmaya yönelik politikalar birçok ülkede yeniden yapılanmayı gündeme getirmektedir. Geleneksel olarak ulusal bir mesele olarak kabul edilen yükseköğretim politikaları gün geçtikçe daha fazla küresel ya da bölgesel aktörün rol aldığı bir alana dönüşmektedir. Dünya Bankası, OECD, UNESCO gibi küresel ölçekli kurumlar, bilgi ekonomisinin yapılandırılmasında önde gelen oyuncular haline gelmektedir. Bu örgütler hem yeni politikalar oluşturmakta hem de bu politikaların küresel akışını sağlamaktadır. “Uluslararasılaşma” başlığı altında hükümetler tarafından programlar başlatılmakta, ulusal strateji belgeleri yayınlanmaktadır. Bu yönüyle uluslararasılaşma yükseköğretim reformlarının ve değişimin hem gerekçesi hem de katalizörü haline gelmektedir⁴. Diğer yandan küresel rekabette daha güçlü bir pozisyona

² OECD, *Education at a Glance: OECD Indicators 2015*, OECD, Paris, 2015.

³ Kathryn Mohrman vd., “The Emerging Global Model Of The Research University”, *Higher Education in the New Century: Global Challenges and Innovative Ideas*, Ed. P. G. Altbach-P. M. Peterson, Sense Publishers, Rotterdam, s. 145-177; Philip Altbach vd., *Trends in Global Higher Education, Tracking An Academic Revolution*, UNESCO, Paris, 2009; Coşkun Can Aktan, “Yükseköğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar”, *Değişim Çağında Yüksek Öğretim*, Ed. C. C. Aktan, Yaşar Üniversitesi Yayını, İzmir, 2007, s. 1-43; Devrim Vural Yılmaz, “Yükseköğretimin Değişen Bağlamı: 21. Yüzyılda Dönüşümler ve Eğilimler”, *Yükseköğretim Dergisi*, 3(3), 2013, s. 169-176.

⁴ Jane Knight, “Internationalization of Higher Education”. *Quality and Internationalization in Higher Education*, Ed. J. Knight-H. de Wit, IMHE/OECD, Paris, 1999, s. 13-28; Ulrich Teichler, “The Changing Debate on Internationalisation of Higher Education”, *Higher Education*, 48(1),

gelmeyi amaçlayan ülkeler bölgesel işbirliklerine gitmektedir. Bu işbirliklerinin en önemlisi Avrupa üniversiteleri arasında ortak bir platform oluşturmayı amaçlayan Bologna Süreci'dir. 1999 yılından bu yana yürürlükte olan süreç Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturarak yükseköğretimde küresel bir aktör olmayı hedefleyen bir reform girişimi olarak görülmektedir⁵.

Bologna sürecine 2001 yılından bu yana üye olan Türkiye'de de yükseköğretim alanında uluslararasılaşma önemli bir gündem maddesi haline gelmektedir. Türkiye'nin yükseköğretimde uluslararasılaşma süreci bir kamu politikası olarak modernleşme çabalarıyla birlikte başlamış, yurtdışı burs politikası, bu sürecin önemli bir ayağını oluşturmuştur. Bu politika Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam ettirilmiştir⁶. Bu yıllarda Batı tarzı üniversitelerin kurulması ve yabancı akademisyenlerin reform çalışmaları öne çıkmıştır. 1950'li yıllarda ise Amerikan modelini esas alan üniversiteler kurulmuştur⁷. İzleyen yıllarda askeri darbelerin etkisiyle Türk yükseköğretimi içe kapanmış, uluslararası alanda aktif bir role soyunamamıştır⁸. 2000'li yıllar ise Türkiye'nin AB'ye tam üyelik perspektifiyle birlikte yükseköğretimde de daha aktif bir politika izlemesine tanıklık etmiştir. Türk üniversiteleri özellikle Erasmus Programı'na yoğun ilgi göstermiş, bu kapsamda yapılan çalışmalar üniversitelerde uluslararasılaşma sürecinin hızlanmasında önemli rol oynamıştır. Bologna sürecine üyelik de Türk üniversitelerinin Avrupa üniversiteleri ile ortak bir platformda yer alması anlamında önemli bir zemin yaratmıştır. Bologna süreci ile birlikte Türk yükseköğretiminde uluslararasılaşma farklı alanlarda yürütülen faaliyetlerin ötesine geçmiş, yükseköğretim sisteminin dönüşümüne yönelik yeni bir dönemece girilmiştir⁹.

2004, s. 5-24; Marjik Van der Wende, "Internationalization Policies: About New Trends and Contrasting Paradigms", *Higher Education Policy*, 14(3), 2001, s. 249-259; Alberto Amaral-Guy Neave, "The OECD and its Influence in Higher Education: A Critical Revision", *International Organizations and Higher Education Policy: Thinking Globally, Acting Locally?*, Ed. R. Bassett-A. Maldonado, Routledge, New York, s. 82-98.

⁵ David Crosier-Teodora Parveva, *The Bologna Process: Its Impact on Higher Education Development in Europe and Beyond*, UNESCO: International Institute for Educational Planning, Paris, 2013, s. 19-23; Ulrich Teichler, "International Student Mobility in Europe in the Context of the Bologna Process", *Journal of International Education and Leadership*, 2(1), 2012, s. 1-13; Z. Çelik, "Bologna Sürecinin Avrupa Yükseköğretim Sistemi Üzerine Etkileri", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(2), 2012, s. 100-105.

⁶ Onur Kulaç-Hüseyin Serhan Çalhan, "Bir Kamu Politikası Süreci Analizi: Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu Yurtdışı Lisansüstü Bursları" *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 10, 2013, s. 205-225; S. Gümüş-Veysel Gökbek, *2023 İçin Akademisyen Yetiştirme Çabaları: MEB ve YÖK Yurtdışı Lisansüstü Bursları*, SETA Yayınları, Ankara, 2012.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Emre Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi 5: Özerk Üniversite Dönemi 1946-1981*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

⁸ Talip Küçükcan-Bekir Gür, *Türkiye'de Yükseköğretim: Karşılaştırmalı Bir Analiz*, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Ankara, 2009; Armağan Erdoğan, *Türk Yükseköğretiminin Yeniden Yapılanma Çalışmaları: Küresel Eğilimler ve Uluslararasılaşma Çerçevesinde Değerlendirmeler*, Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları, 2013.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. YÖK (2014a). Yükseköğretim Kurulu Bologna süreci. <https://bologna.yok.gov.tr/?page=anasayfa> 20.02.2016

2000’li yıllarda Avrupa’ya ve Bologna sürecine odaklanan uluslararasılaşma süreci son yıllarda YÖK Başkanlığının da yoğun girişimleriyle yeni bir evreye girmektedir. Bologna süreci çalışmaları devam etmekle birlikte uluslararasılaşmanın daha geniş bir vizyonla ele alındığı görülmektedir. YÖK tarafından 2014 yılında yayımlanan yol haritasında uluslararasılaşma Türk yükseköğretiminin önümüzdeki yıllardaki önemli hedeflerinden biri olarak tanımlanmakta ve çok boyutlu stratejik bir yaklaşımın gerekliliğine dikkat çekilmektedir¹⁰. Bu vizyon doğrultusunda yakın dönemde uluslararasılaşma konusunda önemli yasal değişiklikler yapılmış, yeni programlar ve uygulamalar geliştirilmiş, mevcut olanlarda ise güncellemelere gidilmiştir.

Bu gelişmelerin arasında aktif bir uluslararası öğrenci politikasının izlenmesi, Türk yükseköğretiminin yurtdışı tanıtımı ve markalaşmasına ilişkin çalışmaların hız kazanması, uluslararası öğrencilerin sorun yaşadığı çalışma izni gibi konularda yasal düzenlemelere gidilmesi, devlet burslarının Türkiye Bursları adı altında daha etkin bir şekilde yapılandırılması ve web tabanlı bir sisteme geçilmesi, YÖK yurtdışı desteklerinin geliştirilmesi, YÖK’ün yürüttüğü Mevlana Değişim Programı’nın hayata geçirilmesi ve TÜBİTAK burslarında yapılan güncellemeler yer almaktadır. Bu kapsamda Türkiye’nin modernleşme çabalarıyla başlayan uluslararasılaşma süreci ekonomik ve siyasi boyutta bir aktör olma iddiasına doğru evrildiği görülmektedir.

Ancak mevcut yükseköğretim sisteminin, ulusal düzeydeki teşkilatlanmanın, politikaların ve uygulamaların bu iddiayı ne derece taşıyabileceği tartışmalıdır. Yükseköğretimde uluslararasılaşmaya ilişkin bu yaklaşımın başarılı olabilmesi için stratejik bir sürece dönüşmesi, bir kamu politikası olarak ele alınması gerekmektedir. Uluslararasılaşma politikalarının ve stratejilerinin odağında ise üniversiteler yer almaktadır. Günümüzde birçok uluslararası eğitim girişimi devletlerden çok üniversiteler tarafından gerçekleştirilmektedir. Üniversiteler küresel düzlemde birer aktör haline gelmekte, kimi zaman ulusal düzlemi aşarak doğrudan uluslararası kuruluşlarla ilişki kurmaktadır. Bu kapsamda üniversitelerde uluslararasılaşma akademik ilginin ötesine geçmekte, küresel gelişmeler karşısında kurumsal kapasite ve adaptasyonu geliştiren stratejik bir sürece dönüşmektedir¹¹. Nitekim her üniversitenin farklı gereksinimleri ve tercihleri bulunmaktadır. Uluslararasılaşma stratejileri açısından her kuruma uygun bir formül yoktur. Uluslararasılaşma stratejileri, bağlama göre, kuruma göre, pozisyona göre ve hatta öğretim düzeylerine göre (lisans/yüksek lisans/doktora) değişebilmektedir¹².

Üniversitelerde söz konusu sürecin yürütülmesinde en önemli sorumluluk ise uluslararası ofisler tarafından üstlenilmektedir. Uluslararası ofisler uluslararasılaşmanın

¹⁰ Gökhan Çetinsaya, *Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası*. <https://yolharitasi.yok.gov.tr> 15.02.2015.

¹¹ Jane Knight, *Internationalization of Higher Education Practices and Priorities: 2003 IAU Survey Report*; International Association of Universities, Paris, 2003; Madeleine F. Green, *Measuring Internationalization at Comprehensive Universities*, American Council on Higher Education, USA, 2005, s. 3-15.

¹² Hans de Wit, *Trends, Issues and Challenges in Internationalisation of Higher Education*, Centre for Applied Research on Economics and Management, Amsterdam, 2011, s. 243.

nihai uygulama birimleri olduğundan bu sürecin en önemli aktörleri konumundadır. Uluslararası ofisler öğrenci hizmetlerinden uluslararasılaşma stratejisinin oluşturulmasına kadar çok farklı alanlarda görev yapabilmektedir¹³. Uluslararası ofislerin kurumsal kapasitesi, vizyonu, uygulamaları bir üniversitenin uluslararasılaşma performansının en önemli bileşenini oluşturmaktadır. Bu nedenle gerek ulusal düzlemdeki politika oluşturucu mercilerin gerekse üniversite üst yönetimlerinin uluslararası ofislerden geri bildirim alarak değerlendirme mekanizmaları geliştirmeleri sürecin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Bu çalışmada söz konusu anlayış doğrultusunda Türkiye'deki üniversitelerin uluslararasılaşma sürecindeki mevcut durumları, öncelikleri ve hedeflerinin analiz edildiği bir araştırmaya yer verilmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerin uluslararasılaşma sürecine ilişkin mevcut durumlarının ve stratejik yönelimlerinin tespit edilmesidir. Türkiye'de son yıllarda uluslararasılaşma konusu yükseköğretim gündeminin ön sıralarına yükselmekte, üniversitelerde de uluslararası boyutun geliştirilmesine ilişkin çalışmalar artmakta, kurumsal yapılar geliştirilmekte, faaliyetler çeşitlenmekte ve iddialı hedefler konmaktadır. Uluslararasılaşma alanındaki bu gelişmeler henüz stratejik bir yaklaşıma dönüşmese de üniversitelerde önemli bir deneyimin oluşmasını sağlamaktadır. Bu araştırmanın temel amacı üniversitelerin uluslararasılaşma deneyimlerinde öne çıkan ortak noktaların saptanması, genel eğilimlerin tespit edilmesi ve bu yolla Türk üniversitelerinin uluslararasılaşma sürecine ilişkin bir resmin çizilmesidir. Bu amaçla araştırmada aşağıdaki araştırma soruları temel alınmıştır:

- 1- Türkiye'deki üniversitelerin uluslararası ilişkiler yöneticilerinin uluslararasılaşma alanında, mevcut durum, güçlü ve zayıf yönler, fırsat ve tehdit algılamaları nelerdir?
- 2- Türkiye'deki üniversitelerin uluslararası ilişkiler yöneticileri tarafından önemli görülen öncelikli uluslararasılaşma stratejileri ve hedefleri nelerdir?
- 3- Mevcut durum değerlendirmesi ve belirlenen hedefler bağlamında üniversiteler arasında öne çıkan ortak noktalar ve genel eğilimler nelerdir?

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada üniversitelerde uluslararasılaşmadan sorumlu yöneticilerin bu alandaki durum tespitlerinin ve değerlendirmelerinin analiz edilmesi amacıyla tasarlanan bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini 2014 yılı itibarıyla Türkiye'de mevcut bulunan 166 devlet ve vakıf üniversitesinin Uluslararası İlişkiler Ofislerinin yöneticileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminin de evrenin tümünü kapsamaması hedeflenmiş olmakla birlikte, katılımın sınırlı olması nedeniyle örneklem 55 üniversiteden oluşturulmuştur.

Görüşme formu UNESCO çatısı altında görev yapan Uluslararası Üniversiteler Birliği'nin (IAU) 2003, 2005 ve 2009 yıllarında uyguladığı "IAU Global Survey"

¹³ John Fielden, *The Practise of Internationalization: Manging Internationalization in UK Universities*, UK Higher Education International Unit, London, 2008.

anketlerinin gerekli izin alınarak Türkiye'ye uyarlanmasıyla oluşturulmuştur. Bu şekilde dünyanın her bölgesinden yükseköğretim kurumlarının katıldığı bir anketin ilk kez Türkiye çapında uygulanması sağlanmıştır. Ayrıca uluslararası eğilimler ile Türkiye'deki eğilimleri karşılaştırma olanağı elde edilmiştir.

Anket "Survey Monkey"¹⁴ web sitesi aracılığı ile on-line olarak uygulanmıştır. Araştırmada online uygulama yapılmasının nedeni araştırmaya katılanlara kısa sürede cevaplama kolaylığı sağlamaktır. Öncelikle tüm yükseköğretim kurumlarının Dış İlişkiler Koordinatörlerinin yer aldığı e-mail grubuna bilgilendirme e-maili gönderilerek bu çalışmanın amacı, kapsamı ve anket hakkında kendilerine bilgilendirme yapılmıştır. Ayrıca soru formunun başına kısa bir bilgilendirme konulmuş ve katılımcılar bu çalışmanın içeriği ve araştırmacısı ile ilgili bilgilendirilmiştir. İlgili soru formu, internet ortamına konulduktan ve gerekli bilgilendirmeler yapıldıktan sonra bir ay süre ile geri dönüşler izlenmiştir. Bu sürenin sonunda koordinatörlere bir hatırlatma e-maili gönderilerek araştırmaya katılımları rica edilmiş, bir aylık bir izleme süresi daha gerçekleştirilmiştir. İki aylık süreçte 55 yönetici geri dönüş yapmıştır.

Görüşme formlarındaki sorular iki ana tema çerçevesinde gruplandırılmıştır. Bunlar, yöneticilerin kendi sorumluluk alanlarına ilişkin SWOT analizleri ile öncelikli strateji ve hedefleridir. Anket yöntemi ile elde edilen veriler SPSS 2.0 programında analiz edilmiştir. Yapılan tanımlayıcı istatistik (frekans) analizleri sonucunda bulgular elde edilmiştir. Araştırma sürecinin sonunda Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerinin uluslararasılaşma alanındaki mevcut durumları, öncelikleri ve hedeflerine ilişkin genel eğilimler belirlenmiştir.

Sınırlılıklar

Araştırmanın en önemli sınırlılığı yöneticiler ile yapılan anket uygulamasının araştırmacının çalışmanın başlangıcında planladığı sayılara ulaşmamasıdır. Bu durum kısmen e-mail adresleri ve telefon aracılığı ile ulaşılamayan koordinatörlerin bulunmasından kaynaklanmıştır. Diğer yandan hedef kitlenin iş yükünün fazla olması uygulamaya katılımın sınırlı sayıda kalmasına neden olmuştur. Alan çalışmasında ikinci sınırlılık açık uçlu sorular aracılığıyla daha kapsamlı bilgilere ulaşılamamasıdır. Araştırmanın başında ilgili yöneticilerin açık uçlu sorulardan oluşan mülakat formlarını yanıtlaması planlanmıştır. Ancak uygulamaya geçildiğinde birim sorumlularının çoğunlukla bu çalışmaya gönüllü olmadıkları saptanmıştır. Bu nedenle yapılandırılmış bir soru formu düzenlenmiştir. Soruların sonuna eklenen "diğer" seçenekleri ve formun sonunda yer alan "görüşler" bölümü ile katılımcıların görüşlerini daha kapsamlı biçimde ifade etmelerine ve farklı görüşler bildirmelerine olanak verilmiştir. Uygulamada karşılaşılan benzer bir sınırlılık da soru sayılarının fazla bulunduğu ile ilgili katılımcı görüşlerinin bildirilmesi sonucunda soru formlarının revize edilerek kısaltılmasıdır. Soru sayısının azaltılması nedeniyle araştırma konusuna ilişkin ana başlıklara yer verilmiş, detaylı bilgilere ise sınırlı oranda ulaşılabilmektedir.

¹⁴ Bu web sitesinin seçiminde yaygın kullanımı, uluslararası referansları, kolay kullanımlı bir yazılama sahip olması ve veri havuzunu analitik kullanışlı bir şekilde araştırmacıya sunmasından dolayı tercih edilmiştir.(www.surveymonkey.com)

Bulgular

Üniversitelerin Uluslararası/Dış İlişkiler Ofisi yöneticileri ile gerçekleştirilen uygulamada 55 adet görüşme formunun bulguları değerlendirilmiştir. Görüşme formu üç bölümden oluşmaktadır:

- Yöneticilerin görev yaptığı üniversiteye ve ofise ilişkin bilgiler
- Yöneticilerin Türk yükseköğretiminde uluslararasılaşmaya ilişkin tespit ve görüşleri
- Yöneticilerin görev yaptıkları üniversitede uluslararasılaşma sürecine ilişkin tespit ve görüşleri

Görüşmelerde üniversite isimlerinin gizliliğinin korunacağı hususunda bilgilendirme yapılmış, ancak katılımcıların bir bölümünün görev yaptıkları üniversitenin ismini açıklamak istemediği görülmüştür.

Katılımcıların görev yaptıkları üniversitelere ilişkin istatistiki veriler şöyledir:

- 1- Uygulamaya 36 devlet (%65), 19 vakıf (%35) üniversitesi katılmıştır.
- 2- 36 üniversite 2000 yılı ve sonrasında (%63), 18 üniversite 2000 yılı öncesinde kurulmuştur (%37).
- 3- Üniversitelerin dış ilişkilerden sorumlu birimlerinin genellikle koordinatörlük, ofis ve birim olarak adlandırıldığı tespit edilmiştir. Dış ilişkiler bir üniversitede daire başkanlığı, iki üniversitede de müdürlük olarak örgütlenmiştir.
- 4- 55 Üniversitenin 37'sinde Dış İlişkiler Birimi 2004 yılı ve sonrasında kurulmuştur.
- 5- Katılımcılar Dış İlişkiler Koordinatörü, Uluslararası İlişkiler Koordinatörü, Erasmus Koordinatörü isimleri altında görev yapmaktadır. Katılımcıların %60'ı bu görevi 3 yıl ve üstünde bir süredir yürütmektedir.

Görüşme formunun ilk sorusunda katılımcılara Türkiye'de yükseköğretimde uluslararasılaşma stratejilerine ilişkin önermeler verilmiş ve bu önermelere katılma derecelerini işaretlemeleri istenmiştir. Katılımcıların değerlendirmeleri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Türkiye'de Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Politikalarına İlişkin Görüşler

<i>Aşağıda yükseköğretimde uluslararasılaşma hakkında ulusal stratejilere yönelik görüşlerinizi almak amacıyla önermeler oluşturulmuştur. Bu önermelere yönelik görüşünüzü lütfen işaretleyiniz.</i>					
	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Türkiye'de yükseköğretimin uluslararasılaşmasına yönelik planlamanın yapıldığı ulusal bir politika mevcuttur.	%0	%16.4	%49.1	%25.5	%9.0

Uluslararasılaşmaya yönelik ulusal stratejilerin oluşturulma sürecinde üniversiteler bilgilendirilerek sürece katılımı sağlanmaktadır.	%9.1	%16.4	%16.4	%54.5	%3.6
Türkiye’de uluslararasılaşma süreci her üniversitenin kendi stratejisini oluşturmasına olanak verecek şekilde esnek olmalıdır.	%20	%54.5	%14.5	%9.1	%1.8
Türkiye’de üniversitelerin uluslararasılaşmasına yönelik finansal ve lojistik altyapı yeterlidir.	%1.9	%3.6	%14.5	%65.5	%14.5
Türkiye’de yabancı dil öğretimi politikası uluslararasılaşmaya uygundur.	%0	%1.9	%13	%24.1	%61.1

Katılımcıların yaklaşık yarısı Türkiye’de yükseköğretimin uluslararasılaşmasına ilişkin ulusal bir politikanın mevcut olduğuna kısmen katılmaktadır. Katılımcıların %34.5’i ise Türkiye’de böylesi bir politikanın bulunmadığını düşünmektedir. Katılımcıların yarıdan fazlası (%58.1) Türkiye’de uluslararasılaşma politikalarının üniversitelerin katılımıyla oluşturulmadığını düşünmektedir. Yöneticiler %75 oranında uluslararasılaşma sürecinde üniversitelerin esnek bırakılmasını uygun bulmaktadır. Sonuç olarak katılımcıların geneli Türkiye’de uluslararasılaşma politikaları, üniversitelerin bu politikalara katılımı ve altyapı açısından olumlu bir tablo çizmemektedir.

İkinci soruda *Türkiye’de uluslararasılaşmanın önündeki olası engeller* bağlamında katılımcılardan kendilerine sunulan 6 maddenin önem derecelerini belirtmeleri istenmiştir. Elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 2. Türkiye’de Yükseköğretimde Uluslararasılaşmanın Önündeki Engeller

<i>Türkiye’de uluslararasılaşmanın önündeki olası engellerin önem derecesini belirtiniz.</i>				
	Çok önemli	Önemli	Biraz önemli	Önemsiz
Türkiye’nin cazip bir yükseköğretim ülkesi olmaması	%25.5	%52.7	%16.4	%5.5
Üniversitelerin kendi politikalarını belirleyecek özerkliğe sahip olmaması	%18.2	%50.9	%25.5	%5.5
Finansman kaynaklarının yetersizliği	%58.2	%29.1	%7.3	%5.5
Akademisyenlerin ve öğrencilerin çok kültürlülük deneyimine sahip olmaması	%38.2	%45.5	%14.5	%1.8
Akademisyenlerin yabancı dil becerilerinin yetersizliği	%45.5	%34.5	%10.9	%0
Öğrencilerin yabancı dil becerilerinin yetersizliği	%80	%9.1	%9.1	%1.8

Katılımcıların yaptığı değerlendirmelere göre Türkiye’de uluslararasılaşmanın önündeki engeller önem derecesine göre aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır¹⁵:

¹⁵ Bu verilerin sunumunda ve yorumunda “önemli” ve “çok önemli” maddelerine verilen yanıtların yüzdelik dağılımları toplanarak gösterilmiş ve araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

- 1- Öğrencilerin yabancı dil becerilerinin yetersizliği (%89)
- 2- Finansal kaynakların yetersizliği (%87)
- 3- Akademisyenlerin ve öğrencilerin çok kültürlülük deneyimine sahip olmaması (%83)
- 4- Akademisyenlerin yabancı dil becerilerinin yetersizliği (%80)
- 5- Türkiye'nin cazip bir yükseköğretim ülkesi olmaması (%78)
- 6- Üniversitelerin kendi politikalarını belirleyecek özerkliğe sahip olmaması (%69)

Öğrencilerin yabancı dil becerilerinin yetersizliği uluslararasılaşma açısından en önemli sorun alanı olarak görülmektedir. Bu bulgu Türkiye'ye özgü olmayıp uluslararasılaşma literatüründe ana dili İngilizce olmayan birçok ülkede yabancı dil sorununun önemine dikkat çekilmektedir.

Türkiye'de uluslararasılaşmanın önündeki engellere ilişkin yukarıda bildirilen maddelere ek olarak katılımcılar “diğer” seçeneği altında farklı faktörlere de dikkat çekmiştir. Bu engeller şöyle sıralanabilir:

- Yükseköğretim kurumlarının kalite/akreditasyon kültürüne yabancılığı
- Kurumsal vizyon eksikliği ve kişisel vizyonun kurum vizyonunun önüne geçmesi,
- Mevzuatın uyumlu olmaması, teşvik edici uygulamaların özendirilmemesi,
- Vakıf üniversitelerinde yönetimin tecrübesizliği,
- Uluslararası faaliyetlere ayrılan kaynaklardan üst düzey kadroların faydalanması ve araştırma görevlilerinin yeterince desteklenmeyerek motive edilmemesi

Katılımcıların belirttiği bu görüşler uluslararasılaşma sürecinin kurumsallaşmasına ilişkin sorunlara işaret etmektedir. Üniversitelerde uluslararası ilişkilere ilişkin örgütlenme ve finansman mekanizmalarını düzenleyen bir yasal çerçeve bulunmamaktadır. Güçlü rektör figürü uluslararasılaşma alanında da belirleyici olmakta, genellikle rektörün kişisel vizyonu ve tercihleri doğrultusunda hareket edilmektedir. Bu nedenle uluslararasılaşma girişimleri uzun vadeli, tutarlı ve stratejik olmaktan uzak kalmaktadır. Uluslararası faaliyetler genellikle az sayıda kişi tarafından kurumsal ve finansal destek açısından oldukça olumsuz koşullarda yürütülmektedir.

Üçüncü soruda *Türkiye'nin uluslararasılaşma politikasında öncelik verilmesi gereken unsurlar* bağlamında katılımcılara kendilerine verilen 9 maddeden 5 maddeyi seçmeleri istenmiştir. Bu kapsamda verilen yanıtların yüzdelik dağılımları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3. Üniversitelerin Uluslararasılaşma Stratejilerinde Öncelikli Boyutlar

<i>Sizce Türk yükseköğretiminin uluslararasılaşma stratejisinde hangi boyutlar daha öncelikli olmalıdır?"</i>	Dağılım (%)
Öğrenci ve öğretim elemanı hareketliliği	%90.9

Uluslararası araştırma projeleri ile gelir kaynaklarının artırılması	%78.2
Müfredatın uluslararasılaşması	%76.4
Ortak derece programlarının oluşturulması	%61.8
Çok kültürlü bir kampus yaşamı	%54.5
Uluslararası öğrencilere burslu eğitim olanağı ile ülkenin siyasi-kültürel etkisinin artırılması	%54.5
Yurtdışında uydu kampusler açarak ekonomik-siyasi getiri sağlamak	%21.8
Uluslararası öğrencilere ücretli eğitim vererek gelir kaynaklarının artırılması	%12.7
Yurtdışındaki üniversiteler tarafından ülkemizde kurulacak kampusler ile yükseköğretime erişim fırsatlarını arttırmak	%3.6

Türkiye'deki üniversitelerin Dış İlişkiler yöneticilerinin tamamına yakını öğrenci ve öğretim elemanı hareketliliğini stratejik öncelik alanı olarak görmektedir. Bunu uluslararası araştırma projeleri, müfredatın uluslararasılaşması ve ortak derece programlarının geliştirilmesi izlemektedir. Çok kültürlü bir kampus yaşamının yaratılması (%54.5) ve uluslararası öğrencilere verilen burslarla ülkenin siyasi-kültürel etkisinin artırılması (%54.5) aynı oranda öncelikli görülmüştür. Uluslararasılaşmanın ekonomik getiri boyutu ise daha geri planda kalmaktadır. Diğer yandan katılımcılar Türkiye'de yükseköğretim alanında yabancı tedarikçilerin bulunmasını bir öncelik olarak görmemektedir. Sorunun sonunda yer alan "diğer" seçeneği aracılığıyla farklı stratejiler öneren katılımcılar da olmuştur. Katılımcıların önerileri arasında yabancı dil eğitim-öğretim ders saatlerinin artırılması ve öneminin kavranması, reklam faaliyetlerini geliştirilmesi, iyi bilim adamlarının ve projelerin transfer edilmesi, iddialı laboratuvarların kurulması bulunmaktadır.

Dördüncü soruda katılımcılardan üniversitelerinin uluslararası ilişkilerinde öncelikli gördükleri ilk üç bölgeyi belirtmeleri istenmiştir.

Tablo 4. Üniversitelerin Uluslararasılaşma Stratejilerinde Öncelikli Bölgeler

<i>Üniversitenizin uluslararasılaşma stratejisinde hangi bölgeler önceliklidir? İlk 3 bölgeyi lütfen önem derecesine göre 1'den başlayarak numaralandırınız. (1= en önemli)</i>								
	Kuzey Amerika	Avrupa	Balkanlar	Ortadoğu	Asya	Türk Cumh.	Afrika	Latin Amerika
Devlet	%58	%100	%44	%25	%17	%64	%6	%6
Vakıf	%58	%84	%47	%31	%11	%58	%16	%5

Hem devlet hem de vakıf üniversitelerinin öncelikli bölgeleri AB, Türk Cumhuriyetleri ve Kuzey Amerika'dır. Bu bölgeleri Balkanlar ve Ortadoğu izlemektedir. Vakıf üniversitelerinin Ortadoğu'ya ilgisinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim üniversitelerin uluslararası öğrenci koordinatörleriyle yapılan uygulamada Ortadoğu'nun vakıf üniversiteleri açısından en öncelikli bölge olarak

görüldüğü tespit edilmiştir. Bu bulgular özellikle vakıf üniversitelerin Ortadoğu'da yaşanmakta olan istikrarsızlık nedeniyle Türkiye'nin bir çekim merkezi olma potansiyelini değerlendirdiğini göstermektedir. Diğer yandan bazı vakıf üniversiteleri Afrika'yı öncelikli bölgeler arasında görmektedir. Bu ilginin Afrika'da Türk vakıfları tarafından başlatılmış olan eğitim girişimlerinin bir uzantısı olması olası görünmektedir.

Beşinci ve altıncı sorularda katılımcıların uluslararasılaşmanın yarattığı olası fırsatlar ve tehditlere yönelik görüşleri sorulmuştur. Sorularda katılımcılara verilen önermeleri önem derecelerine göre sıralamaları istenmiştir. Bu doğrultuda katılımcılardan kendilerine sunulan maddeleri üniversiteleri bağlamında değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcıların uluslararasılaşmanın sunduğu fırsatlara ve getirdiği olası tehditlere ilişkin değerlendirmeleri aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 5. Uluslararasılaşmanın Olası Fırsatları

<i>Aşağıda yükseköğretimde uluslararasılaşmanın sunduğu olası fırsatlar sıralanmıştır. Sizce bu fırsatların önem derecesini lütfen işaretleyiniz.</i>					
	Çok Yüksek (%)	Yüksek (%)	Orta (%)	Düşük (%)	Çok Düşük (%)
Uluslararasılaşmanın üniversitenin uluslararası tanınırlığına katkısı	32.1	54.7	13.2	0	0
Uluslararasılaşmanın üniversitenin eğitim altyapısının gelişimine katkısı	17.3	57.7	23.1	0	1.9
Uluslararasılaşmanın üniversitenin araştırma ve inovasyon altyapısının gelişimine katkısı	15.1	41.5	34.0	7.5	1.9
Uluslararasılaşma ile üniversite için farklı gelir kaynaklarının yaratılması	9.4	37.7	39.6	13.2	0
Uluslararasılaşmanın uluslararası üniversite sıralamalarında üniversitelerin derecesini yükseltme olanağını artırması	13.2	60.4	24.5	1.9	0
Uluslararasılaşmanın uluslararası işbirliğine katkısı	32.1	50.9	17.0	0	0
Uluslararasılaşmanın kültürlerarası diyalogun gelişmesine sağladığı katkı	35.8	26.4	32.1	5.7	0
Uluslararasılaşmanın öğrencilerin akademik ve kişisel gelişimlerine katkısı	37.7	60.4	1.9	0	0
Uluslararasılaşmanın mezunların istihdam edilebilirliğine katkısı	17.0	34.0	35.8	11.3	1.9
Uluslararasılaşmanın öğretim elemanlarının niteliklerini geliştirmesine sağladığı katkı	34.0	50.9	13.2	1.9	0

Tablo 6. Uluslararasılaşmanın Olası Tehditleri

<i>Aşağıda yükseköğretimde uluslararasılaşmanın olası dezavantajları/tehditleri sıralanmıştır. Sizce bu dezavantajların önem derecesini lütfen işaretleyiniz.</i>					
	Çok yüksek (%)	Yüksek (%)	Orta (%)	Düşük (%)	Çok düşük (%)
Bilginin ve müfredatın homojenleşmesi	2.0	15.7	45.1	27.5	9.8
Ulusal/kültürel kimliklerin aşınması	4.1	0	26.5	53.1	16.3

Uluslararası eğitim fırsatlarından faydalanmada eşitsizlik	8.0	48.0	12.0	20.0	12.0
İngilizcenin öğretim ve araştırma dili olarak tekelleşmesi	22.0	50.0	10.0	14.0	4.0
Eğitim programlarının ticarileşmesi	30.6	46.9	12.2	10.2	0
Beyin göçü	54.0	22.0	14.0	8.0	2.0
Uluslararasılaşmada zayıf kalan üniversitelerin marjinalize olarak işbirliğinin getirilerinden yararlanamaması	19.2	63.5	9.6	5.8	1.9
Düşük kalitede eğitim veren uluslararası eğitim kurumlarının artması	34.6	36.5	13.5	11.5	3.8
Uluslararası öğrencilerin ve öğretim elemanlarının uyum sorunları	1.9	7.5	41.5	30.2	18.9

Dış İlişkiler koordinatörleri, uluslararasılaşmanın en önemli getirisinin öğrencilerin ve akademisyenlerin gelişimi yönünde olduğunu düşünmektedir. Ancak öğrencilerin niteliklerindeki gelişimin istihdam edilebilirliğe katkısının yüksek olmadığı düşünülmektedir. Uluslararasılaşmanın üniversiteler açısından işbirliği ve kültürel gelişme boyutuna vurgu yapılmakta, eğitim ve araştırma altyapısına olan katkısı ise daha düşük görülmektedir. Uluslararasılaşma daha çok akademik-kültürel boyutta kişilerin ve kurumların etkileşimini artıran bir süreç olarak düşünülmektedir. Uluslararasılaşmanın üniversitelerin kurumsal yapısında kemikleşerek eğitim, araştırma, inovasyon gibi boyutları güçlendirme olasılığı ise daha düşük görülmektedir. Katılımcılar uluslararasılaşmanın ticari boyutunu ise en son sıraya yerleştirmektedir. Bu bulgular üniversitelerin stratejik plan analizleri ile uyum göstermekte ve Türkiye'deki üniversitelerin uluslararasılaşma sürecinde henüz erken bir devrede olduğu, uluslararası faaliyetlerin kültürel-akademik düzlemde yürütüldüğüne ilişkin ipuçları taşımaktadır. Uluslararası boyutun eğitim-araştırma altyapısına entegre edilmesi, istihdam olanaklarını arttıracak düzeye gelmesi, küresel yükseköğretim pazarında girişimlerin gerçekleştirilmesi gibi uzun erimli hedefler ise mevcut durumda arka planda kalmaktadır.

Dış İlişkiler Koordinatörlerinin önemli bir bölümü beyin göçünü çok yüksek düzeyde bir tehdit olarak değerlendirmekte, bunu sırasıyla eğitim programlarının ticarileşmesi ve uluslararasılaşmada zayıf kalan üniversitelerin marjinalize olarak işbirliğinden yararlanamama olasılığı izlemektedir. Bilginin ve müfredatın homojenleşmesi ile uluslararası öğrencilerin ve öğretim elemanlarının uyum sorunları katılımcıların önemli bir kısmı tarafından orta düzeyde bir sorun olarak algılanmaktadır. Ulusal/kültürel kimliklerin aşınması ise önemli bir tehdit olarak görülmemektedir. Devlet üniversitelerinin temsilcileri beyin göçü, eğitim programlarının ticarileşmesi ve İngilizcenin tekelleşmesi bağlamında tehdit düzeyini daha yüksek görmektedir. Düşük kalitede eğitim veren uluslararası eğitim kurumlarının artması ise vakıf üniversitelerince daha çok vurgulanmıştır.

Yedinci soruda katılımcılardan belirli uluslararasılaşma göstergeleri açısından üniversitelerinin bulunduğu durumu değerlendirmeleri istenmiştir. Elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 7. Üniversitelerin Uluslararasılaşma Sürecinde Güçlü ve Zayıf Yönleri

	Çok Zayıf (%)	Zayıf (%)	Orta (%)	Güçlü (%)	Çok Güçlü (%)
Üniversitenin bulunduğu şehir	4.1	22.4	30.6	22.4	20.4
Üniversitenin yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları gibi paydaşlarla yaptığı işbirliği	5.9	47.1	33.3	11.8	2.0
Üniversitenin stratejik planında/diğer strateji belgelerinde uluslararasılaşmanın önceliği	3.9	11.8	47.1	33.3	3.9
Uluslararasılaşma stratejisinin performans kriterleri ile değerlendirilmesi	6.1	20.4	46.9	24.5	2.0
Uluslararasılaşmaya ayrılan finansal kaynaklar	6.0	60.0	24.0	10.0	0
Üniversite üst yönetiminin farkındalığı ve desteği	2.0	4.0	50.0	36.0	8.0
Öğretim elemanlarının farkındalığı ve katılımı	0	29.2	45.8	25.0	0
Öğrencilerin farkındalığı ve katılımı	0	38.8	38.8	20.4	2.0
Uluslararası ofisin fiziki altyapısı ve donanımı	2.0	24.5	55.1	18.4	0
Uluslararası ofisin insan kaynakları açısından altyapısı ve donanımı	0	18.0	28.0	52.0	2.0
Uluslararası ofise üniversitenin akademik birimleri tarafından verilen destek	6.1	40.8	32.7	20.4	0
Uluslararası ofise üniversitenin idari birimleri tarafından verilen destek	18.4	40.8	24.5	14.3	2.0
Uluslararası akademik çalışmalara verilen destek (performans puanı, maddi destek, ödül vb)	4.1	40.8	46.9	8.2	0
Müfredatın uluslararası niteliği	0	38.8	30.6	28.6	2
Uluslararası bir kampus yaşamının yaratılması	0	42.0	26.0	30.0	2.0
Üniversitede verilen dil eğitiminin niteliği	8.2	53.1	28.6	10.2	0
Öğretim elemanlarının yabancı dil becerileri	12.5	52.1	25.0	10.4	0
Öğrencilerin yabancı dil becerileri	38.8	46.9	10.2	4.1	0

Katılımcıların yaptıkları değerlendirmede üniversitelerin uluslararasılaşma performansının genel olarak zayıf bulunduğu tespit edilmiştir. Dış İlişkiler Koordinatörleri uluslararasılaşmada en güçlü yanlarının uluslararası ofisin insan kaynağı altyapısı ve üniversite üst yönetiminin desteği olduğunu ifade etmiştir. Finansman ve yabancı dil sorunları ise üniversitelerin en zayıf oldukları alanlar olarak görülmektedir. Aşağıda üniversitelerin güçlü ve zayıf yanlarına ilişkin bulguların detayları ele alınmaktadır:

Katılımcıların %57'si buldukları şehrin uluslararasılaşma açısından sunduğu olanakları orta ve zayıf olarak değerlendirmektedir. Ancak, bu veri devlet-vakıf üniversiteleri olarak ayrıştırıldığında ortaya farklı bir resim çıkmaktadır. Vakıf üniversitelerinin tümü buldukları şehri uluslararasılaşma açısından güçlü yönlerinden biri olarak görmektedir. Devlet üniversitelerinde ise bu oran sadece %18'dir. Bu durum büyük olasılıkla vakıf üniversitelerinin büyük şehirlerde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan çalışmaya katılan koordinatörlerin büyük bölümünün yeni kurulan üniversitelerde görev yaptıkları bilinmektedir. Anadolu kentlerinde kurulmuş olan devlet üniversitelerinin bu kentleri uluslararasılaşma açısından zayıf yönleri arasında gördükleri sonucuna varılmaktadır.

➤ Bulgular üniversitelerin kurum dışı paydaşlarla işbirliğinin zayıf olduğunu göstermektedir. Katılımcıların sadece %13'ü söz konusu işbirliğinin güçlü olduğunu ifade etmektedir. Devlet-vakıf üniversitesi ayrımı yapıldığında ise devlet üniversitelerinin dış paydaşlarla ilişkilerini daha zayıf bulduğu görülmektedir. Bu durum yükseköğretim yönetiminde yükselen küresel eğilimlerden biri olan “yönetişim” modelinin Türkiye’de henüz etkili olmadığını göstermektedir. Ancak, gerek literatürde gerekse ülke modellerinde kurum dışı paydaşlarla işbirliğinin uluslararasılaşmanın en önemli bileşenlerinden olduğu görülmektedir. Uluslararası eğitimde öncü ülkelerde özellikle uluslararası öğrenciler açısından tanıtım, burs programları, sosyal olanaklar gibi konularda vakıf ve dernekler ulusal ve yerel düzlemde önemli roller üstlenmektedir. Diğer yandan yerel yönetimlerin de kentlerde uluslararası/çok kültürlü bir ortamın oluşturulmasında ve üniversitelerin desteklenmesinde önemli rol oynadığı bilinmektedir. Türkiye’de ise henüz böyle bir yapılanma mevcut değildir. Üniversitelerin uluslararasılaşma sürecinde kentlerin sunduğu olanakların ve yerel yönetimlerle işbirliğinin düzeyi zayıf yönler arasında bulunmaktadır.

➤ Uluslararasılaşmanın üniversitelerin stratejik planındaki önceliği ve performans kriterleri ile değerlendirilip değerlendirilmediğine ilişkin olarak katılımcıların yaklaşık yarısı (%47) durumlarını orta düzeyde görmektedir. Diğer yandan vakıf üniversitelerinin üçte biri, devlet üniversitelerinin ise dörtte biri bu konuda “güçlü” olduklarını belirtmektedir. Dolayısıyla üniversitelerin uluslararasılaşmanın stratejik yönetimi konusunda yol aldığı, ancak bu gelişmenin yeterli olmadığı görülmektedir.

➤ “Uluslararasılaşmaya ayrılan finansal kaynaklar” katılımcılar tarafından üniversitelerinin en zayıf yönlerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Bu konuda katılımcıların %66'sı “zayıf”, %24'ü ise “orta” durumda olduklarını belirtmektedir. Dolayısıyla Türkiye’deki üniversitelerin %90'ında uluslararasılaşmanın finansmanı önemli bir sorun alanıdır.

➤ İzleyen üç soruda katılımcılara sırasıyla üniversite üst yönetiminin, akademik kadronun ve öğrencilerin uluslararasılaşmaya katkısı sorulmuştur. Devlet üniversitelerinin %35'i üst yönetimin desteğini güçlü bulurken, vakıf üniversitelerinde bu oran %63'e çıkmaktadır. Üst yönetimi sırasıyla öğretim elemanları ve öğrenciler izlemektedir. Üniversite yönetiminin desteği uluslararasılaşma literatüründe önemli bir koşul olarak nitelendirilmekte, uluslararasılaşma girişimlerinin üniversite çapında kurumsallaşması için güçlü bir liderliğin altı çizilmektedir. Ancak, bu çalışmada elde

edilen diğer bulgular Türk üniversitelerinde bu liderliğin stratejik planlama ve finansman alanlarına yansımadığını, bu nedenle kurumsallaşma açısından sonuç üretmediğini göstermektedir.

➤ Görüşme formunda yer verilen bir diğer konu uluslararası ofisin altyapısı ve çalışmalarında sağlanan destek olmuştur. Uluslararası Ofisin fiziki altyapısı konusunda katılımcıların %55'i "orta", %25'i ise "zayıf" değerlendirmesinde bulunmuştur. Başka bir ifadeyle uluslararası ofisin fiziki donanımını güçlü yönleri arasında sayan katılımcı oranı %20'de kalmıştır. Ancak, üniversitelerin stratejik planlarının analizinde uluslararası ofisin kapasitesini geliştirmeye yönelik hedeflerin yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan uluslararası ofisin insan kaynakları altyapısı daha iyi bulunmaktadır. Uluslararası ofislere hem akademik hem idari birimler tarafından verilen destek ise "zayıf" olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar özellikle idari birimlerin uluslararası ofisi desteklemediği yönünde görüş bildirmiştir. Uluslararası ofislerde yürütülen faaliyetlerin genellikle hızlı hareket etmeyi gerektirdiği bilinmektedir. Bu nedenle diğer birimlerle koordinasyonun sağlanması önemli görülmektedir.

➤ Uluslararasılaşmada önemli rolü olan unsurlardan biri de uluslararası akademik çalışmalara verilen teşviklerdir. Katılımcılar bu konuda olumlu bir tablo çizmemekte, kurumlarının durumunu orta (%47) ve zayıf (%45) olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle üniversitelerde teşvik mekanizmalarının gözden geçirilmesi ve özellikle araştırma görevlilerine yönelik desteklerin artırılması gerekmektedir.

➤ Uluslararasılaşmanın bir diğer boyutu olan müfredatın uluslararasılaşması konusunda devlet ve vakıf üniversiteleri arasında önemli bir fark dikkati çekmektedir. Devlet üniversitelerinin temsilcileri bu konuda kurumlarını "zayıf" olarak değerlendirmektedir (%53). Vakıf üniversitelerinin temsilcileri ise kurumlarını "güçlü" (%67) bulmaktadır. Bu durum öncelikle vakıf üniversitelerinde İngilizce eğitimin daha yaygın olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan vakıf üniversiteleri uluslararası işgücü piyasalarının gereklerine daha duyarlı olmak zorundadır. Vakıf üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerin uluslararası gelişmeleri takip etmesi beklenmektedir ve bu üniversitelerinin öğrenci profili bu yönde daha talepkar bir kitleden oluşmaktadır.

➤ Uluslararası bir kampus yaşamının oluşturulması uluslararasılaşmanın kültürel boyutuna vurgu yapan önemli bir unsurdur. Bu alanda da vakıf üniversitelerinin temsilcileri kurumlarını daha güçlü bulmaktadır. Bu durumun olası ilk açıklaması vakıf üniversitelerinin büyük şehirlerde bulunması nedeniyle kentin sağladığı olanaklar açısından daha şanslı olmalarıdır. Ayrıca bu üniversitelerin uluslararası öğrenci oranının daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Vakıf üniversitelerinin öğrenci profili de yurtdışı olanaklarının ve deneyimlerinin fazla olması nedeniyle uluslararası etkileşime daha açıktır. Bu nedenle devlet üniversitelerinde uluslararası faaliyetlerin desteklenmesi özellikle olanakları kısıtlı öğrenciler açısından önemli görülmektedir.

➤ Görüşme formunun son üç sorusu uluslararasılaşmanın en önemli unsuru olan "yabancı dil" üzerine kurulmuştur. Katılımcılar "üniversitelerindeki yabancı dil eğitiminin niteliği" konusunda yine farklı değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu konuda

devlet üniversiteleri “zayıf” (%76), vakıf üniversiteleri ise “orta” (%53) görülmektedir. Diğer yandan bu soruyu yanıtlayan toplam 49 ünivesriteden sadece 5 katılımcı bu alanda güçlü olduklarını düşünmektedir. Dolayısıyla üniversitelerde dil eğitimine ilişkin olumlu bir tablo çizilmemektedir. Öğretim elemanlarının yabancı dil becerileri de benzer şekilde değerlendirilmektedir. Devlet üniversitelerinin %59’u, vakıf üniversitelerinin ise %36’sı bu konuda zayıf olduklarını düşünmektedir. Öğrencilerin yabancı dil becerileri ise en zayıf halkayı oluşturmaktadır. Devlet üniversitelerinin temsilcileri %53 oranında “çok zayıf” ve % 38 oranında “zayıf” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu seçeneklerin toplamı %91’i bulmaktadır. Vakıf üniversitelerinde ise bu oranlar sırasıyla % 7 ve %67 dolayındadır. Sonuç olarak öğrencilerin üniversite eğitime başlarken son derece yetersiz bir yabancı dil bilgisine sahip oldukları görülmektedir. Bu eksikliğin üniversite eğitiminde tamamlanması ise çok zor görünmektedir. Bu durum uluslararasılaşmanın önündeki en büyük engeli teşkil etmektedir.

Değerlendirme ve Öneriler

Türk yükseköğretiminde son yıllarda uluslararasılaşmaya yönelik farkındalığın arttığı, çalışmaların yoğunlaştığı ve uluslararası faaliyetlerin gelişmekte olduğu görülmektedir. Türkiye uluslararasılaşma sürecinde ekonomik ve diplomatik boyutun ön planda olduğu daha aktif bir konuma geçmeyi hedeflemektedir. Yükseköğretimde uluslararası boyutun dış politika amaçlarıyla birleştirilmesi ve yumuşak güç unsuru olarak kullanılması hedeflenmektedir. Diğer yandan yükseköğretim gelir getirici ihraç sektörü olarak tanımlanmakta, ekonomik boyutu ön plana çıkarılmaktadır. Türkiye’nin coğrafi konumu, tarihsel bağları, dinamik yapısı ile yükseköğretimde bölgesel bir merkez olma potansiyeli bulunmaktadır. Ancak, mevcut yükseköğretim sisteminin, ulusal ve kurumsal düzeydeki teşkilatlanmanın, politikaların ve uygulamaların bu iddiayı ne derece taşıyabileceği tartışmalıdır.

Türkiye’de yükseköğretim yönetiminde mevcut merkeziyetçi ve bürokratik yapı, hantal bir sisteme yol açmakta, yükseköğretim sisteminin küresel gelişmelere ve çağın koşullarına hızla adapte olamaması sonucunu doğurmaktadır. Yükseköğretimdeki hızlı niceliksel büyüme üniversitelerde altyapı ve kalite sorunlarına yol açmakta, bu durum uluslararası alanda rekabet gücünü düşürmektedir. Yeni kurulan üniversitelerin altyapı sorunları uluslararası öğrenciler ve akademisyenlere sunulan olanakların sınırlı kalmasına neden olmaktadır.

Nitekim araştırma kapsamında ulaşılan bulgular Türkiye’deki üniversitelerin büyük bölümünde uluslararasılaşma sürecinin henüz erken bir evrede olduğunu göstermektedir. Üniversiteler uluslararasılaşma kapsamındaki stratejik hedeflerini öğrenci ve personel değişimi, yabancı dil yeterliliği, uluslararası etkinlikler ve projeler üzerine yoğunlaştırmaktadır. Bu hedefler kısa vadeli, büyük yapısal dönüşümler gerektirmeyen, maliyeti ve insan kaynağı gereksinimi daha az olan alanlara işaret etmektedir. Üniversitelerin kurumsal kapasitelerini ve koşulları göz önüne alarak yaptıkları bu rasyonel değerlendirmeler ulusal politikalar açısından da yol gösterici olmalıdır.

Uluslararasılaşma stratejisinde öncelik üniversitelerin uluslararası altyapısını ve kapasitelerini geliştirmeye yönelik teşvikleri içermeli, dayanağı olmayan nicel hedefler konmamalıdır. Üniversitelerin kapasiteleri ve deneyimleri geliştikçe uluslararası boyutun eğitim-araştırma altyapısına entegre edilmesi, küresel yükseköğretim pazarında

girişimlerin gerçekleştirilmesi gibi uzun erimli hedefler devreye girmelidir. Türkiye'nin yükseköğretimde bölgesel güç olma iddiasını sürdürebilmesi için uluslararasılaşma bir kamu politikası olarak ele alınmalı ve Türkiye'ye özgü bir model geliştirilmelidir. Bu politikanın oluşturulmasında Dışişleri Bakanlığı, Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, TİKA, YTB gibi dış politika uzmanlığı bulunan kuruluşlarla işbirliği yapılmalıdır.

Öte yandan uluslararasılaşmanın asli aktörleri olan üniversiteler sürece daha etkin bir şekilde dâhil edilmelidir. Uluslararasılaşma alanındaki en büyük sorun üniversitelerin karar alma mekanizmalarında yerinin olmamasıdır. Bu durum hem demokratik katılım açısından hem de uygulamanın başarısı açısından önemli bir eksikliklerdir. Örneğin Üniversite Rektörlerinden ve temsilcilerinden oluşan Üniversitelerarası Kurulun uluslararasılaşma konusunda herhangi bir görüşüne ya da kararına ulaşamamaktadır. Üniversiteler günümüzde küresel düzlemde oyuncular haline gelmekte, uluslararası kuruluşlarla doğrudan iletişim kurmakta, uluslararası üniversite birlikleri, forumlar, ağlar gibi oluşumlar aracılığıyla yükseköğretim politikalarında söz sahibi olmaktadır. Türkiye'deki üniversitelerin böylesine bir ortamda başarılı olabilmesi için öncelikle yükseköğretim sistemindeki hiyerarşik yapının değişmesi gerekmektedir.

Diğer yandan TÜSİAD, DEİK gibi sivil toplum kuruluşları kimi zaman yükseköğretimle ilgili görüşler sunmakla birlikte uluslararasılaşma konusunda bir işbirliği mekanizmasının bulunmadığı görülmektedir. Yine yerel yönetimler ile üniversitelerin bu alanda işbirliği içinde bulunduğunu söylemek zordur. Oysa uluslararasılaşma süreci doğası gereği küreselden yerele birçok aktörü bünyesinde barındıran bir süreçtir.

Araştırma bulguları üniversitelerde uluslararası ilişkilerin planlanması ve yürütülmesinde etkin bir örgütlenme şemasının oluşturulması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Dış İlişkiler, Bologna, Uluslararası Öğrenciler, Uluslararası Projeler, Erasmus, Mevlana gibi faaliyetleri yürüten birimlerin statülerinin ve görev tanımlarının net olarak belirlenmesi gerekmektedir. Bu birimlerin müdürlük, daire başkanlığı ve benzeri bir statüde tek bir çatı altında teşkilatlandırılması, doğrudan Rektör ya da Rektör yardımcısına bağlanması, belirli bir finansman sistemine kavuşturulması, yeterli nitelik ve nicelikte personel ve bütçe ile desteklenmesi sağlanmalıdır. Fakülte, enstitü ve bölümlerde bu birimin karşılığı olan birimler oluşturulmalıdır.

Özetle, Türkiye'de uluslararası gelişmelere uygun olarak devletin doğrudan yönlendirmediği, ancak koordinasyon ve standart belirleme görevi üstlendiği, politika oluşturma ve uygulamada üniversitelerin etkin aktörler olarak rol aldığı, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğinin sağlandığı bir uluslararasılaşma yönetimi oluşturulmalıdır. Uluslararasılaşma alanında sayısal hedefler koymakla yetinilmemeli, uluslararasılaşma çalışmaları üniversitelerin akademik değer ve amaçlarıyla örtüşmelidir. Başka bir deyişle uluslararasılaşma stratejilerinin sadece çıktıları değil, etkileri de değerlendirilmeye alınmalıdır.

Kaynaklar

- AKTAN, Coşkun Can, *Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar*, Ed. C. C. Aktan, *Değişim Çağında Yüksek Öğretim İçinde*, Yaşar Üniversitesi Yayını, İzmir, 2007, s. 1-43.
- ALTBACH, Philip vd., *Trends in Global Higher Education, Tracking an Academic Revolution*, UNESCO, Paris, 2009.
- AMARAL, Alberto-NEAVE, Guy, "The OECD and its Influence in Higher Education: A Critical Revision", *International Organizations and Higher Education Policy: Thinking Globally, Acting Locally?*, Ed. R. Bassett-A. Maldonado, Routledge, New York, s. 82-98.
- CROSIER, David-PARVEVA, Teodora, *The Bologna Process: Its Impact on Higher Education Development in Europe and Beyond*, UNESCO: International Institute for Educational Planning, Paris, 2013, s. 19-23.
- ÇELİK, Z., "Bologna Sürecinin Avrupa Yükseköğretim Sistemi Üzerine Etkileri", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(2), 2012, s. 100-105.
- ÇETİNSAYA, Gökhan, *Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası*. <https://yolharitasi.yok.gov.tr> 15.02.2015.
- DÖLEN, Emre, *Türkiye Üniversite Tarihi 5: Özerk Üniversite Dönemi 1946-1981*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- ERDOĞAN, Armağan, *Türk Yükseköğretiminin Yeniden Yapılanma Çalışmaları: Küresel Eğilimler ve Uluslararasılaşma Çerçevesinde Değerlendirmeler*, Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları, 2013.
- FIELDEN, John, *The Practise of Internationalization: Manging Internationalization in UK Universities*, UK Higher Education International Unit, London, 2008.
- GREEN, Madeleine F., *Measuring Internationalization at Comprehensive Universities*, American Council on Higher Education, USA, 2005, s. 3-15.
- GÜMÜŞ, S.-GÖKBEL, Veysel, *2023 İçin Akademisyen Yetiştirme Çabaları: MEB ve YÖK Yurtdışı Lisansüstü Bursları*, SETA Yayınları, Ankara, 2012.
- KNIGHT, Jane "Internationalization of Higher Education", *Quality and Internationalization in Higher Education*, Ed. J. Knight-H. de Wit, IMHE/OECD, Paris, 1999, s. 13-28.
- KNIGHT, Jane, *Internationalization of Higher Education Practices and Priorities: 2003 IAU Survey Report*; International Association of Universities, Paris, 2003.
- KULAÇ, Onur- ÇALHAN, Hüseyin Serhan, "Bir Kamu Politikası Süreci Analizi: Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu Yurtdışı Lisansüstü Bursları" *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 10, 2013, s. 205-225.
- KÜÇÜKCAN, Talip-GÜR, Bekir, *Türkiye'de Yükseköğretim: Karşılaştırmalı Bir Analiz*, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Ankara, 2009.
- MOHRMAN, Kathryn vd., "The Emerging Global Model of the Research University", *Higher Education in the New Century: Global Challenges and Innovative Ideas*, Ed. P. G. Altbach-P. M. Peterson, Sense Publishers, Rotterdam, s.145-177.
- OECD, *Education at Glance: OECD Indicators 2015*, OECD, Paris, 2015.

-
- TEICHLER, Ulrich, “International Student Mobility in Europe in the Context of the Bologna Process”, *Journal of International Education and Leadership*, 2(1), 2012, s. 1-13.
- TEICHLER, Ulrich, “The Changing Debate on Internationalisation of Higher Education”, *Higher Education*, 48(1), 2004, s. 5-24.
- WENDE, Marjik Van der, “Internationalization Policies: About New Trends and Contrasting Paradigms”, *Higher Education Policy*, 14(3), 2001, s. 249-259.
- WIT, Hans de, *Trends, Issues and Challenges in Internationalisation of Higher Education*, Centre for Applied Research on Economics and Management, Amsterdam, 2011, s. 243.
- YILMAZ, Devrim Vural, “Yükseköğretimin Değişen Bağlamı: 21. Yüzyılda Dönüşümler ve Eğilimler”, *Yükseköğretim Dergisi*, 3(3), 2013, s. 169-176.